

Nr 406

Av herrar **Rimås** och **Hamrin**, om ändrad ordning för handläggningen av de statliga heraldiska ärendena.

Då statens heraldiska verksamhet år 1953 omorganiserades och det självförsörjande riksheraldikerämbetets arbetsuppgifter överfördes till en inom riksarkivet nyinrättad heraldisk sektion under överinseende av en likaledes nyinrättad heraldisk nämnd, betonade statsutskottet, som trots stor tveksamhet ej ville motsätta sig bifall till det framlagda organisationsförslaget, att den nya organisationen enligt utskottets mening tills vidare borde betraktas som ett provisorium, vars definitiva utformning torde få bli beroende av framdeles vunna närmare erfarenheter på området (SU 96 s. 9). Därest de heraldiska ärendena ej skulle medföra full sysselsättning för den anvisade personalen — en heltidsanställd förste arkivarie och statsheraldiker i lönegrad Ce 31 samt en amanuens och ett kontorsbiträde i befordringsgången med halvtidstjänstgöring — borde denna ha att fullgöra andra arbetsuppgifter inom riksarkivet. Vidare underströk utskottet liksom tidigare statskontoret och departementschefen, att den heraldiska verksamheten skulle vara i allt väsentligt ekonomiskt självbärande genom inflytande ersättningar för heraldiska uppdrag (s. 10). De av statsutskottet uttalade synpunkterna framfördes sedan även vid debatten i andra kammaren av utskottets avdelningsordförande, vilken därvid också uttalade en förhoppning om att det nya organet skulle tillvinna sig allmänhetens förtroende (prot. 9/5 1953 s. 6 ff.).

Redan i samband med behandlingen av propositionen angående den heraldiska verksamhetens omorganisation ifrågasattes inom riksdagen, huruvida det var nödvändigt med en så kostsam och omfattande organisation som den föreslagna för bevakande av de rent statliga intressena på det heraldiska området (motion II: 454), och vid 1954 års riksdag påvisades i en motion (II: 212), huru missvisande de kostnadskalkyler varit som framlagts för riksdagen. Därjämte framhöllos i motionen de mindre gynnsamma erfarenheter man gjort av den nya organisationens sätt att bedriva sin verksamhet. Med hänsyn till att det nya organet varit i verksamhet ej fullt ett år, ansåg sig statsutskottet ej då ha anledning att frånga sitt året tidigare gjorda uttalande rörande den heraldiska verksamhetens organisation, om vars karaktär av provisorium utskottet ånyo erinrade (SU 8 s. 8).

Sedan dess har nu snart ytterligare ett år förflutit, under vilket sådana mindre goda erfarenheter gjorts beträffande den statliga heraldiska verksamheten, att anledning förefinnes att nu låta frågan bli föremål för omprövning. Härför tala även tungt vägande ekonomiska skäl.

Först må såsom stridande mot en inom all allmän förvaltning gällande norm framhållas det uppenbara jävsförhållande, som den tillämpade ord-

ningen innebär genom att heraldiska nämnden först låter sitt kontor i riksarkivet utarbeta förslag till vapen och sedan till Kungl. Maj:t avgiver utlåtande över sina egna förslag. Man kan ej göra gällande, att heraldiska nämnden och riksarkivets heraldiska sektion äro två skilda organ, enär nämnden giver direktiv om vapnens innehåll och utförande och samma personer — nämndens ordförande riksarkivarien och den föredragande tjänstemannen statsheraldikern — ha hand om ärendenas egentliga handläggning både i riksarkivet och i nämnden. Särskilt påtagligt blir detta jävsförhållande, då en kommun underkänt ett av heraldiska nämnden uppgjort vapenförslag och i stället antagit ett av annan expertis utarbetat vapen, över vilket nämnden, som ej själv kunnat presentera ett antagbart förslag, sedan vid eventuell begäran om Kungl. Maj:ts fastställelse avgiver utlåtande. Denna ordning är uppenbart ägnad att rubba allmänhetens tilltro till nämndens opartiskhet. Nyligen har förekommit ett fall beträffande ett kommunvapen, där statsheraldikern underlåtit att anmäla, att han var jävig genom att ha del i saken och genom framförande av osaklig kritik i remissutlåtandet förhindrat fastställelse av det av kommunen antagna kommunvapnet. I pressen har talats om »hämd» på kommunen för att den underkänt det statliga organets förslag.

Såsom en anmärkningsvärd omständighet framstår vidare att man i den för den heraldiska verksamheten utfärdade instruktionen (SFS 1953: 529) i fråga om heraldiska nämndens sammansättning tagit för givet, att historiska kunskaper och konstnärlig färdighet eo ipso skulle medföra heraldiskt vetande. På annat sätt kan man ej uppfatta avsaknaden av föreskrift om att heraldisk expertis skall vara företrädd i statens heraldiska nämnd. Ingen av de i övrigt framstående experter på olika områden, varav nämnden nu är sammansatt, har gjort sig känd som sakkunnig i fråga om praktiskt tillämpad heraldik. Nämndens bristande sakkunskap och obekantskap med elementära heraldiska regler och normer ha flerfaldiga gånger kommit till synes, särskilt vid avgivande av utlåtanden över vapen och emblem, beträffande vilka man begärt Kungl. Maj:ts fastställelse. Härvid har nämnden okritiskt tillstyrkt fastställelse av sina egna förslag, trots att desamma varit behäftade med uppenbara fel eller på annat sätt undermåliga. Då köpingar och kommuner begärt fastställelse av antagna vapen, som utarbetats av sakkunniga heraldiker, har nämnden i samtliga fall konstruerat anmärkningar och genom uppenbart ovederhäftig kritik förhindrat fastställelse av fullt riktiga vapen. I inrikesdepartementet har man funnit heraldiska nämndens beteende underligt men likväl låtit köpingarnas och kommunernas rätt stå tillbaka för ovidkommande hänsyn till högt uppsatta nämndledamöters prestige.

I propositionen angående den heraldiska verksamhetens omorganisation omnämnes att riksheraldikerämbetet ofta fastnat på obetydligheter och vidhållit sin uppfattning om dylika på ett sådant sätt, att långvariga dis-

kussioner uppkommit med kommuner och organisationer (s. 6). I ordalag, som äro att uppfatta som klara direktiv åt det nya organet, varnas därför i propositionen för fasthållande vid detaljer av ringa eller ingen vikt samt uttalas, att »vederbörande kommuns önskningsar bära tillgodoses utan alltför mycket småaktigt ändrande» (s. 7). Dessa direktiv ha emellertid fullständigt nonchalerats av heraldiska nämnden, som gång efter annan överskridit sina befogenheter genom att vilja bestämma över köpingar och kommuner i rena smak- och stilfrågor. Då de svenska kommunerna i alla tider ägt och ännu enligt gällande rätt själva äga besluta om antagande och förande av vapen och dessa enligt ett klart departementschefsuttalande vid lagstiftningen om skydd för vapen 1934 (prop. 4 s. 39 f.) åtnjuta lagligt skydd utan Kungl. Maj:ts fastställelse, som endast är ett påhitt av det sportelfinansierade riksheraldikerämbetet på 1930-talet, ha i alltmera tilltagande omfattning köpingar och kommuner föredragit att med biträde av annan heraldisk expertis ordna sina heraldiska angelägenheter utan statlig inblandning. För kommunernas del förefaller det således ej längre vara erforderligt att med stora kostnader för statsverket ha ett särskilt heraldiskt organ. Ifall kommunerna utöver den expertis, som finns för utarbetande av vapen, bl. a. inom hembygdsvärden, skulle vilja ha ett särskilt organ för inhämtande av utlåtanden över vapenförslag, synes detta lämpligen i likhet med förhållandena i Finland bära inrättas av Landskommunernas förbund, eventuellt i samarbete med Stadsförbundet, i form av en kommunalheraldisk nämnd.

Vid omorganisation av statens heraldiska verksamhet förutsattes att det nya organet i likhet med riksheraldikerämbetet skulle bli ekonomiskt självförsörjande genom inflytande ersättningar för olika uppdrag. De för riksdagen framlagda kostnadskalkylerna, innebärande en årskostnad för statsverket av 4 700 kronor, ha visat sig vara i hög grad missvisande. Statskontoret har beräknat de årliga kostnaderna för den heraldiska verksamheten till 58 000 kronor, vilka alltså enligt klara uttalanden av statskontoret, departementschefen och riksdagen skola täckas genom inflytande ersättningar. För förra budgetåret redovisar emellertid riksarkivet i inkomster av den heraldiska verksamheten endast 820 kronor. Även om man har en del utestående fordringar, som ej ha kunnat inkasseras på grund av ekklesiastikdepartementets underlåtenhet att utfärda nya taxebestämmelser, synas kostnaderna för den heraldiska verksamheten i verkligheten bli minst tiofaldigt större än vad som uppgivits för riksdagen vid omorganisationsförslagets antagande. Någon förstärkning av riksarkivets personella resurser har övertagandet av den heraldiska verksamheten ej heller inneburit. Snarare tvärtom, varigenom uppstått ytterligare kostnader för statsverket. Även det från sakkunnigt håll kritiserade inköpet av f. d. riksheraldikerns bibliotek har inneburit en ej obetydlig utgift, vilken f. ö. först borde ha underställts riksdagens prövning.

Då statsverket ej är betjänt av att med stora kostnader vidmakthålla en så onödigt omfattande och tungrodd heraldisk organisation som den nuvarande, för vars sakkunskap och vederhäftighet man bland allmänheten hyser en allt starkare misstro, och då det såsom ovan framhållits för kommunernas vapenfrågor knappast erfordras en särskild statlig myndighet, synes det för bevakande av de rent statliga intressena på området — huvudsakligen enklare granskningar av teckningar av riskvapen o. d. — vara fullt tillräckligt att såsom i Danmark endast ha en särskild heraldisk sakkunnig knuten till ett statsdepartement, lämpligen justitiedepartementet, som författningsenligt har att handlägga frågor angående rikets vapen och flagga. Enär arbetsuppgifterna för ifrågavarande sakkunnige torde vara av mycket ringa omfattning, synes ersättning för uppdraget i avvaktan på vinnande av närmare erfarenheter böra utgå i form av ett årligt arvode av 1 200 kronor. Den sakkunnige bör i främsta rummet ha ådagalagt goda insikter på det heraldiska området.

Riksarkivet är emellertid såsom vid upprepade tillfällen framhållits i riksdagen — bl. a. av 1951 års revisorer — i behov av personalförstärkning för att kunna vidtaga snara och effektiva åtgärder för nödvändiga gallringsarbeten i de statliga myndigheternas arkiv. Statsutskottet har i anledning av revisorernas uttalande funnit ådagalagt, att kostnaderna för ett förnuftigt gallringsarbete mera än väl uppvägas av de besparingar, som uppstå i fråga om utrymme och därmed byggnads- och hyreskostnader. Därtill kommer att statsverket genom försäljning av utgallrat papper tillföres ej obetydliga inkomster. Då handläggning av frågor rörande arkivgallring i motsats till heraldisk verksamhet är en fullt naturlig och synnerligen aktuell uppgift för riksarkivet, samt gallringsverksamheten dessutom i betydligt högre grad än de heraldiska uppdragen innebär besparingar och inkomster för statsverket, synes det vara synnerligen ändamålsenligt, att den i riksarkivet inrättade heraldiska sektionen snarast omändras till en gallringssektion.

Under återopande av vad här ovan anförts hemställes,

att riksdagen måtte besluta att från den 1 juli innevarande år avskaffa statens heraldiska nämnd och omändra riksarkivets heraldiska sektion till en gallringssektion, varvid benämningen av sektionsföreståndare ändras från förste arkivarie och statsheraldiker till förste arkivarie, samt att låta handläggningen av de statliga heraldiska ärendena handhas av en särskild heraldiskt sakkunnig i justitiedepartementet och till hans arvode bevilja ett årligt anslag av t. v. 1 200 kronor.

Stockholm den 26 januari 1955

S. Rimås

Yngve Hamrin
